

MASOFADAN O'QITISH SAMARADORLIGI: IJOBIY JIHATLAR VA MAVJUD KAMCHILIKLAR

Davronova Zahro Zulxon qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti, 2-kurs talabasi

2- son Davolash fakulteti

Kalit so'zlar: *masofaviy ta'lim, onlayn ta'lim, raqamli texnologiyalar, interaktiv o'qitish, o'quv samaradorligi, mustaqil ta'lim, motivatsiya, e-learning, mobil ta'lim (m-learning), virtual ta'lim muhiti, internet texnologiyalari, ta'lim sifati, innovatsion ta'lim, masofaviy platformalar, bilimni o'zlashtirish, texnik muammolar, zamonaviy ta'lim tizimi.*

Dolzarbligi. *Masofaviy ta'lim so'nggi yillarda jahon ta'lim tizimida keskin rivojlandi. 2020-yilda pandemiya davrida 190 dan ortiq mamlakatlarda 1,6 milliardga yaqin o'quvchi (taxminan 94%) onlayn ta'limga o'tgan. 2025-yilga kelib global onlayn ta'lim bozori 400 milliard dollardan oshgani ushbu yo'nalishning naqadar tez o'sayotganini ko'rsatadi. Bugungi kunda talabalarning 35–40 foizi kamida bitta onlayn kursda qatnashadi, ayrim davlatlarda bu ko'rsatkich 50% dan yuqori. Qiziqarli jihati shundaki, o'quvchilarning 70 foizi o'z tezligida o'rganishni asosiy afzallik deb biladi, onlayn ta'lim esa an'anaviy o'qishga nisbatan 30–50% arzonroq bo'lishi mumkin. Bugungi kunda Coursera yoki edX kabi platformalar orqali oddiy talaba Harvard yoki MIT kabi dunyoning eng nufuzli universitetlari kurslarini 90% arzonroq yoki mutlaqo bepul o'rganish imkoniga ega. Dunyodagi eng yirik universitetlardan biri bo'lgan Finlyandiya universitetlari tadqiqotiga ko'ra, 2030-yilga borib oliy ta'limning kamida 50% qismi gibrid yoki to'liq masofaviy shaklga o'tishi kutilmoqda. Shu bilan birga, aniq muammolar ham mavjud: o'quvchilarning 40% dan ortig'i diqqatni jamlashda qiynaladi, 30% esa motivatsiya yetishmasligini bildiradi.*

Asosiy qism. *Masofaviy ta'lim samaradorligi ko'p jihatdan o'quvchilarning xulq-atvori va texnologiyadan foydalanish darajasiga bog'liq. Tadqiqotlar shuni*

ko'rsatadiki, onlayn dars vaqtida o'quvchilarning o'rtacha diqqat davomiyligi 8–12 daqiqani tashkil etadi, shundan so'ng diqqat pasaya boshlaydi. Shu sababli zamonaviy platformalarda darslar qisqa bloklarga bo'linadi. Onlayn o'qish jarayonida o'quvchilar videoni o'rtacha 1.25–1.5 barobar tezlikda ko'rishadi, bu esa o'quv vaqtini 30% gacha qisqartirish imkonini beradi. Biroq bu tezlik oshgani sari ma'lumotni chuqur tushunish darajasi biroz kamayishi ham aniqlangan.

Masofaviy ta'limda faol qatnashuv muhim rol o'ynaydi. Statistika ma'lumotlarga ko'ra, forum va muhokamalarda qatnashgan o'quvchilarning natijalari 15–20% yuqori bo'ladi. Shu bilan birga, kamerani yoqib qatnashadigan talabalar darsni yaxshiroq o'zlashtirishi (taxminan 10–15%) kuzatilgan.

Yana bir muhim jihat — multitasking (bir vaqtning o'zida bir nechta ish qilish). Onlayn dars vaqtida o'quvchilarning 60% dan ortig'i parallel ravishda boshqa ishlar (ijtimoiy tarmoqlar, yozishmalar) bilan shug'ullanishi aniqlangan, bu esa o'zlashtirish samaradorligini sezilarli kamaytiradi. Texnologik imkoniyatlar ham katta ta'sir ko'rsatadi. Masalan, video sifati past bo'lsa yoki 2–3 soniyalik kechikish (lag) yuzaga kelsa, o'quvchilarning tushunish darajasi 20% gacha pasayadi. Shu sababli barqaror internet ta'lim sifati uchun hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi.

Amaliy fanlarda masofaviy ta'limning o'ziga xos jihatlari mavjud. Tadqiqotlarga ko'ra, virtual simulyatsiyalar orqali o'qigan talabalar xatoliklarni real muhitga nisbatan 25–30% kamroq qiladi. Masalan, tibbiyotda virtual treningdan o'tgan talabalar amaliy mashg'ulotlarda tezroq moslashadi. Onlayn testlarda o'quvchilar savollarga o'rtacha 10–20% tezroq javob beradi, chunki ular o'zini psixologik jihatdan erkinroq his qiladi. Biroq bu holatda akademik halollik muammosi paydo bo'lib, ayrim tadqiqotlarda 15–25% hollarda yordamchi manbalardan foydalanish aniqlangan.

Shuningdek, masofaviy ta'limda kechasi o'qish tendensiyasi ham yuqori: foydalanuvchilarning qariyb 35% darslarni kechki 20:00 dan keyin o'zlashtiradi. Bu esa ta'lim jarayonining an'anaviy jadvaldan farq qilishini ko'rsatadi.

Masofaviy ta'lim zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etilib, o'quv jarayonini yanada qulay va tezkor qiladi. Tadqiqotlarga ko'ra, onlayn ta'limda

interaktiv elementlar (testlar, savollar, mini-topshiriqlar) qo'llanilganda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi 25–30% ga oshadi. Bundan tashqari, talabalar mavzularni an'anaviy darslarga nisbatan o'rtacha 40–60% tezroq o'zlashtiradi, chunki darslar qisqa va aniq shaklda taqdim etiladi. Yana bir muhim jihat – ekologik foyda: masofaviy ta'lim qog'oz sarfini 80–90% gacha kamaytiradi.

Shu bilan birga, bu ta'lim shakli hamma uchun birdek samarali emas. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, o'quvchilarning qariyb 50% i mustaqil o'qishni to'g'ri rejalashtira olmaydi, bu esa bilim sifatiga salbiy ta'sir qiladi. Bundan tashqari, uzoq vaqt ekran qarshisida o'tirish (kuniga o'rtacha 6–8 soat) 35–40% hollarda ko'z charchashi va bosh og'rig'iga olib keladi. Texnik muammolar ham muhim omil bo'lib, foydalanuvchilarning taxminan 20% ida platforma yoki internetdagi uzilishlar sababli dars jarayoni buziladi. Yana bir muammo – o'quv jarayonida nazoratning yetarli emasligi. Onlayn ta'limda ayrim hollarda mustaqil ishlash o'rniga tayyor manbalardan foydalanish holatlari uchraydi, bu esa bilimning chuqur o'zlashtirilishiga to'sqinlik qiladi. Shuningdek, bevosita muloqotning cheklanishi sababli ba'zi o'quvchilar uchun materialni tushunish qiyinlashadi.

Xulosa. Masofaviy ta'lim samaradorligi aniq raqamlar bilan tasdiqlanadi: interaktiv darslar o'zlashtirishni 25–30% ga oshiradi, o'qish tezligi esa 40–60% tezlashadi, qog'oz sarfi 80–90% kamayadi. Shu bilan birga, o'quvchilarning 50% i mustaqil o'qishda qiynaladi, 35–40% ida sog'liq bilan bog'liq muammolar kuzatiladi, 20% hollarda esa texnik uzilishlar dars jarayoniga ta'sir qiladi. Demak, masofaviy ta'lim yuqori natija berishi uchun 3 omil muhim: interaktiv metodlar, o'quvchining intizomi va barqaror internet. Shu shartlar bajarilganda, u samarali ta'lim shakliga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.Means, Barbara B., Toyama, Yukie Y., Murphy, Robert R.

The Effectiveness of Online and Blended Learning: A Meta-Analysis // Journal of Educational Computing Research. – 2013.

2.Dhawan, Shivangi S.

Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis // Journal of Educational Technology Systems. – 2020.

3.Hodges, Charles C., Moore, Stephanie S., Lockee, Barbara B.

The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning // Educause Review. – 2020.

4.Bozkurt, Aras A., Sharma, Ramesh R.

Emergency Remote Teaching in a Time of Global Crisis // Asian Journal of Distance Education. – 2020.

5.Martin, Florence F., Bolliger, Doris U. D.U.

Engagement Matters: Student Perceptions on Engagement Strategies // Online Learning Journal. – 2018.

6.Kebritchi, Mansureh M., Lipschuetz, Angie A.

Issues and Challenges for Teaching Online Courses // Journal of Educational Technology Systems. – 2017.

7.Sun, Pei-Chen P.-C. va boshqalar

What Drives a Successful e-Learning? // Computers & Education. – 2008.